

БИБИК ДАРЬЯ ДМИТРИЕВНА. Школа соціального лідерства як інтерактивна форма навчання майбутніх соціальних працівників в умовах вищих навчальних закладів.

В статті на основі теоретичного аналізу розглянуто сутність феномена соціального лідерства. Охарактеризовані складові поняття соціального лідерства з метою формування у майбутніх соціальних працівників прагнення розкрити свій лідерський потенціал. Визначено взаємозв'язок професійної підготовки з неформальним навчанням в соціальній сфері. Зазначається, що сучасний стан підготовки соціальних працівників потребує створення "нових" неформальних інтерактивних форм роботи в умовах ВУЗА. Здійснено спробу розкрити значення створення та функціонування Школи соціального лідерства в умовах професійної підготовки соціальних працівників.

Ключові слова: лідерство, соціальне лідерство, професійна підготовка, неформальне навчання, інтерактивна форма навчання, майбутній соціальний працівник, Школа соціального лідерства, лідерський потенціал.

BYBYK DARIA. «School of social leadership» as interactive form of work with future social workers in conditions of Higher Educational Institutions.

In the article on the basis of theoretical analysis is considered the essence of the phenomenon of social leadership. The component concepts of social leadership are described with the aim of forming for the future development workers of aspiration to expose the leadership potential. Intercommunication of professional preparation is certain with informal education in a social sphere. Marked, that the modern state of preparation of development workers needs the creation of "new" informal interactive form of work in the conditions of Higher Educational Institution. An attempt to expose the value of creation and functioning of School Social leaderships in the conditions of professional preparation of development of social workers is carried out.

Keywords: leadership, social leadership, professional preparation, informal education, interactive form of studies, future development worker, School of social leadership, leadership potential.

УДК 373.035(477.87):27

Бобела С.І., Гордієнко Н.В.

ЦЕРКВА І РЕЛІГІЯ ЯК ІНСТИТУТ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ ЗАКАРПАТТЯ НА ЗЛАМІ ХІХ-ХХ СТ

Авторами розкрито особливості релігійного життя Закарпатського краю на зламі ХІХ-ХХ ст.; доведено, що церква і релігія є складний соціальний інститут, який здійснює розробку системи віровчень, цінностей і сенсу життя; проаналізовано погляди видатного педагога Августина Волошина на релігійне виховання як чинник попередження деформацій у соціалізації дитини. Розглянуто

деякі твори морально-релігійного спрямування написані А.Волошином: «Бесіда на анкеті о шкільній реформі», «О соціальному вихованню», «Читанка для угорської молодіжи». Обґрунтовано, що в сучасних умовах творення громадянського суспільства в Україні релігія виступає рівноправним соціальним інститутом, бере активну участь у суспільних процесах.

Ключові слова: *релігія, церква, соціальне виховання, соціальний інститут.*

Розвиток українського суспільства як демократичної системи значною мірою залежить від глибини теоретичного осмислення явищ і процесів його багатогранної, суперечливої реальності, зокрема й духовної. Зміни, що відбулися в Україні з набуттям незалежності, впродовж останніх десятиліть призвели не тільки до ламання багатьох суспільних, політичних, економічних стереотипів, але й до руйнування усталеного світогляду в значній частині українського суспільства. Усвідомлення цих змін зумовили звернення в умовах сьогодення до основ духовного відродження української нації, християнських цінностей як основи базових загальнолюдських цінностей і невід'ємної складової духовної культури українського народу.

Усвідомлення цих змін стали поштовхом до пошуку нового сенсу життя, виникнення нових потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій. Звідси й необхідність звернення в умовах сьогодення до основ духовного відродження української нації, християнських цінностей як фундаменту базових загальнолюдських цінностей і невід'ємної складової духовної культури українського народу.

Зважаючи на особливості релігійного життя Закарпатського краю, значною мірою зумовлені його географічним розташуванням, історичним минулим, національним складом населення, усталеними традиціями, А. Волошин бачив у релігії об'єднуюче начало, закликав не допускати ворожнечі, протистоянь, упереджень через відмінності у віруваннях, толерантно сприймати іншу релігійність.

Аналіз поглядів А. Волошина на значення церкви і релігії, як одного з найважливіших інститутів соціального виховання особистості, вимагає висвітлення, з одного боку, значення цієї виховної інституції в суспільному житті XIX – середині XX століття на території Закарпаття, а з іншого – поглядів видатного педагога на виховний ідеал як мету виховання та ролі греко-католицької церкви і релігії у виховному процесі сім'ї і школи. Що й стало метою нашої статті.

Потреба повернення до духовності, наголошує знаний в Україні науковець і педагог О. Вишневській у своїй праці «Українська освіта на шляху реформ», стає сьогодні предметом уваги всього нашого суспільства. «Доходимо нарешті до переконання, що суспільний процес визначається найперше конкуренцією у сфері ідеалів і прагнень, і, якщо така конкуренція відсутня, то і матеріальне виробництво потрапляє у застій, про що стверджував ще Іван Франко» [2].

Питання релігійної духовності, християнської етики, ролі релігії у виховному процесі та соціальному становленні особистості знайшли своє відображення у багатьох працях видатних українських педагогів минулого – Г. Ващенка, О. Духновича, С. Русової, К. Ушинського та ін.

Особливе місце серед цієї плеяди діячів окресленого періоду посідає постать А.Волошина. До джерел педагогічної спадщини вченого Августина Волошина зверталось чимало науковців: М. Вегеш, В. Гомонай, М. Євтух, М. Зимомря, М. Кляп, М. Кухта, О. Мишанич, О. Фізеші та ін.

Повернення до релігійних виховних традицій, що посідають вагоме місце в структурі елементів формування духовності особистості, реабілітація релігійних світоглядних орієнтацій громадян України – це шлях до збагачення духовності нації, зростання впливу моральності та гуманності в регуляції людських стосунків.

Зважаючи на глибоку релігійність українців, що помітно впливало на їхній характер, релігія як органічна складова духовного життя суспільства завжди відігравала важливу роль у процесі національно-державного і культурного будівництва, знаходила своє місце в соціальному вихованні підростаючого покоління. Саме відданість вірі батьків протягом багатьох віків допомагала українцям зберегти свою національну ідентичність.

Тисячолітня історія Української держави та Української Церкви переконливо свідчать, що християнство перетворилось у структурний елемент світобачення та світосприйняття українського народу, у його внутрішню диспозицію, яка є однією з найістотніших рис українського світогляду. Прийняття християнства Володимиром Великим у 988 р. трактується як початок відліку тієї духовної традиції, яка сформувала історичний образ та сучасне обличчя України не лише у релігійному аспекті, але, практично, й усіх інших загальносуспільних сферах. Релігійність як домінантна риса національного характеру, як особливий внутрішній духовний стан, як спосіб самооцінки і самодостатня система критеріїв для сприйняття усіх проявів зовнішнього світу – стала наслідком багатовікової діяльності Української Церкви, її здатності бути неформальним регулятором духовного життя українського суспільства. Християнство також несло в Україну не лише високі патріотичні почуття, а й сприяло формуванню доброзичливих стосунків між людьми, милосердя, залишалось основним носієм культури й мистецтва, збагачувало народ іншими загальнолюдськими, загальноєвропейськими надбаннями духовності.

Упродовж усієї історії свого існування «церква як соціальний інститут, найважливішим завданням якого є формування особливої моделі християнської діяльності, виховання християнина, здатного до творчості, невпинного пізнання волі Всевишнього, самовдосконалення та самореалізації у світлі Закону Божого, займається вирішенням не лише релігійних проблем, а й соціальних» [11, с. 609], реалізуючи при цьому свої специфічні функції. Так, зокрема, ідеологічна функція через донесення до віруючих певних ідей спрямована на формування відповідної ідеології, яка в окремі періоди, впливаючи на політичні, соціокультурні і духовні процеси, фактично стає суспільною державною ідеологією. Нормотворча функція полягає у регламентації життя віруючих через встановлення певних соціальних норм, пов'язаних з релігійним культом, обрядами, цінностями і традиціями; регулятивна – впливає на соціальні зв'язки і відносини між віруючими та полягає у здійсненні соціального контролю за поведінкою людей, що належать до певної

релігійної системи. Благодійна функція здійснюється шляхом підтримки найбільш вразливих прошарків населення [1, с. 183-188].

У контексті нашого дослідження особливої уваги вимагають такі функції релігії і церкви, як виховна, сутність якої полягає у релігійному вихованні та релігійній освіті дітей і дорослих через повчальні проповіді, сповіді, обрядовість тощо, та функція соціалізації, оскільки релігія здатна виробляти у індивіда певні риси характеру, формувати не тільки його релігійну свідомість, але й особисті переконання, цінності, поведінку, бажання та прагнення.

Як священослужитель і педагог Августин Волошин велику надію покладав на церкву як інститут соціального виховання у справі піднесення життя краю, русинського національно-культурного відродження, консолідації русинських національних сил.

Церква і релігія як складний соціальний інститут, який здійснює розробку системи віровчень, цінностей і сенсу життя, забезпечує людину вирішенням питань організації та контролю за діяльністю людей. «Соціальний і духовний виміри соціального інституту церкви і релігії проявляються протягом усієї історії їх існування. Однак у різні історичні періоди, в різних соціальних контекстах обидва ці виміри проявлялися неоднаково. Як правило, або держава використовувала церкву у своїх інтересах, або церква намагалася взяти на себе функції держави, особливо яскравим свідченням чого можна вважати складну, часом суперечливу історію існування греко-католицької церкви на Закарпатті, яка, відстоюючи інтереси народу, його культуру, церковне життя, завжди була пов'язана з політикою» [5, с. 1].

В умовах полікультурного, поліконфесійного середовища Закарпаття саме греко-католицька церква стала цементуючою силою для українців у кінці ХІХ – першій половині ХХ століття і значно піднесла згодом їхню національну свідомість. Серед представників духовенства, які з повагою ставилися до української мови і українських національних традицій, домагалися шанування їх в повсякденному житті, починають з'являтися послідовні борці за права русинів. В цей період греко-католицьке духовенство і закладає основи відродження українського народу шляхом поширення освіти в народі, активної боротьби за українську мову й культуру. З цього приводу у праці «Греко-католицька церква у Подкарпатській Русі» А.Волошин відзначає, що «... більшість духовенства як у минулих часах, так і тепер вірно піддержує національні інтереси народу» [4, с. 99-112].

Відзначаючи особливу роль церкви як інституту соціального виховання не тільки учнівської молоді, але й дорослого населення Закарпатського краю, насамперед батьківської громадськості як перших вихователів дітей, доцільно наголосити, що саме церква, ревно дбаючи за викорінення соціальних пороків, серед яких особливо гострим на Закарпатті було пияцтво, виступила ініціатором антиалкогольного руху в краї. Під проводом духовенства в кожному селі створювалися Братства тверезості, відбувалися місії за участю духовенства та встановлювався пам'ятний хрест з відповідним погрозливим написом: «Хрест победіл поганство, победит і п'янство». За ініціативи греко-католицької церкви та товариства «Просвіта» відверненню народу від пияцтва слугувало створення в

селах читалень і установлення в них «моральних забав». Більшість пастирів активно включились до просвітницької роботи. Варто додати, що завдяки натхненній праці греко-католицького духовенства «Просвіта» змогла стати на чолі українських політичних, економічних, культурно-освітніх та молодіжних організацій.

Як педагог і релігійний діяч Закарпаття Августин Іванович Волошин усією своєю діяльністю переконливо доводив, що виховання, в основі якого лежать саме християнські цінності та християнська мораль, – це єдиний шлях збереження та утвердження української нації, національної культури, що «виховати морально без релігії не мож, се не треба доказувати» [7, с. 39].

Будучи священником, о. Августин Волошин значну увагу приділяв релігійній освіченості людей, видавав численні катехитичні проповіді, «Малий катехизис», «малу» і «середню» Біблію, підпорядковані як потребам навчання і морального виховання учнівської молоді, так і потребам духовно-морального родинного виховання дітей.

Ідеями християнського віровчення пронизана педагогічна концепція Августина Волошина. На широкому історичному матеріалі (від великої французької революції і до більшовицької атеїстичної пропаганди) видатний педагог аналізує наслідки процесу секуляризації, тобто звільнення суспільства від впливу релігії, коли її значення падало і в житті суспільства, і в соціалізації дітей. З цього приводу у праці «О соціальному вихованню» А. Волошин дає ґрунтовний аналіз ролі релігійно-морального виховання у соціальному становленні учнівської молоді, піддає критиці погляди французьких та німецьких педагогів на «моральне виховане без домішання релігійних вопросов». Переконаний у тому, що християнська мораль не зводиться до понять зовнішньої поведінки, а полягає у тому, щоб людина прийняла християнські цінності і взяла їх за основу власного життя, Августин Волошин говорить насамперед про важливість глибокої моральної культури, що ґрунтується на визнанні ідеалів і на вірі в Абсолют Бога, наводить приклади наслідків відокремлення церкви від держави: «коли наука релігії признана лиш приватним ділом, від того часу все тяжшою роботою указовалося моральне виховане шкільної молоді. Особливо в фабричних центрах став чувствоваться моральний упадок молоді» [6, с. 14].

Заслуговує на увагу й погляд видатного педагога на релігійне виховання як чинник попередження деформацій у соціалізації дитини. У статті «Охорона дітей» (1911) він наголошував: «Главное же то, чтобы мы не лишь телесно охороняли детей, но и душевно, т. е. не лишь от голода, студени, несчастья охороняймо дитину, но и от греха, научати их вірі, молитві, обряду, завести их в духовну жизнь, учинити из них добрых христіанов» [7, с. 32].

Не випадковим можна вважати звернення А. Волошина у праці «О соціальному вихованню» і до аналізу актуальності скликання та результатів трьох міжнародних морально-педагогічних конгресів (1908, 1912, 1922 рр.), під час проведення яких учасники «майже одиноголосно констатировали упадок сили волі днешної молоді и недостаток ініціативної способности» через визнання релігії як справи індивідуальної, що «не подасть найнужнішого, т. е. морального характера» [6, с. 15]. При цьому, зауважує А. Волошин, що всі виступи учасників

конгресу «требовали соціальное вихованє, розбуджене совісти громадянської. Головною задачею вихованя назначили образоване характера, котрым станєся одиниця способною ко чесной роботі, ко добродітельной жизни и ко альтруїзму» [6, с. 16].

Досягнення цієї задачі можливе лише за умови перемоги ідеї релігійно-морального виховання, – приходять до висновку учасники морально-педагогічних конгресів. Акцентуючи увагу на цьому аспекті, А. Волошин резюмує окремі виступи-лекції, що стосуються переважно дидактичних основ впровадження релігійно-морального виховання у шкільний навчальний процес. Зокрема, розглядає питання вивчення науки історії як християнської цивілізації у дусі практичної солідарності всіх народів; організації «шкільних дружеств» та вихованню в них «духа взаємної помочі и презріваня грошей»; значення соціального ідеалу, формування «материнського духу» у вихованні дівчат, щоби вони «потім виховали своїх дітей для ширшої цілі»; організації навчально-виховного процесу «Чинної школи» Бельгії, побудованого на «колективній праці», де «великі працюють для менших, сильніші підпорують слабших», а «школа усилюєся подати дітям образ правдивий людського громадянського житя не так теоретично, як особливо практично» [6, с. 16].

Зупиняється автор і на аналізі лекції основоположника скаутингу англійця Роберта Baden-Powela о «вихованю любви місто вихованя боязни», зміст якої, не зважаючи на загальне її схвалення, викликав зауваження, протест проти воїнського характеру пластових організацій. Зауважимо при цьому, що сам А. Волошин надавав великого значення співпраці школи та скаутингу, який «своєю метою ставить підтримку учнівської молоді в її фізичному, розумовому і духовному розвитку таким чином, щоби вона могла відігравати важливу соціальну роль» [3, с. 176].

Узагальнюючи аналіз окреслених морально-педагогічних конгресів, А. Волошин наводить цитату з виступу професора парижського університету Pavela Вигеаи, який психологічно довів, що «соціальное виховане немислимое без метафізичної санкції совісті чоловіка. Требує, щоби вихователі «наскіпляли в душі учеників свідомість духовного достоїнства», щоби переконали їх о «трансцендентнім званію», о «цілі посмертного житя»: «Лиш культ ідеалів, кріпке стремліне за духовну свободу, збереження єї неоцінительного достоїнства, рішительный бой против злих наклонностей змисловости людської, можуть дати серцю и волі потрібного опору против искушений» [6, с. 18]. Усе це, за словами видатного педагога, можна здійснити лише в організованій релігії, яка тісно пов'язана з моральним вихованням.

Приходить автор і до висновку, що освіченість в соціальному розумінні полягає не лише в знаннях, але й у внутрішніх переконаннях, в моральній свободі людини. Там, де нема моральності, нема культурного життя і науки.

У виступі на II з'їзді педагогічного товариства Підкарпатської Русі (травень 1926 р.) А. Волошин, звертаючись до проблеми виховного ідеалу як головної мети виховання учнівської молоді, наголошував на значенні створення відповідних умов, які б сприяли всебічному і гармонійному розвитку особистості на засадах християнської моралі, народності, природо- та культуровідповідності, відзначав

роль школи і вчителя у визволенні дитини від тих умов, «серед котрих не міг би здорово розвинутися наш нинішній ідеал людини», окреслював шляхи розв'язання цієї проблеми: «Ми як робітники науки виховання своєю повинністю уважаємо: ...переробити давню школу на нову, діяльну, давню аристократичну на демократичну, школу формалізму на школу науково обосновану, на школу правди, на школу поправді практичну і руську» [10, с. 75–78].

Запорукою успіху духовного, морально-релігійного виховання учнів у школі педагог вважав міцні релігійні переконання вчителя, його уміння правильно організувати виховний процес, дотримуючись принципів прородовідповідності та культуровідповідності. Будучи директором Ужгородської вчительської семінарії, А. Волошин значну увагу приділяв духовному розвитку семінаристів, які мали змогу щодня приходити до семінарської каплиці, обов'язково не менше одного разу на місяць сповідалися і причащалися, систематично відвідували церкву та брали участь у богослужіннях. Перекоаний у тому, що накопичена за час навчання у семінарії сума знань не зробить із семінариста справжнього вчителя, А. Волошин великого значення надавав методиці духовного виховання у школі та практичній підготовці вчителів: семінаристи систематично відвідували заняття в школі, в церквах, де оволодівали практичними навичками учительської праці [9].

Творами морально-релігійного спрямування насичені читанки та азбуки, написані А. Волошиним. Так, зокрема, у «Читанці для угро-руської молоді. Часть перва» (1908 р.) наведено тексти, які стосуються постаті Ісуса Христа, значення церкви і церковних свят у житті народу, тексти з історії християнства в Підкарпатській Русі та Угорщині. Відкриває цикл матеріалів «духовно-нравственного» характеру оповідання «Ісус Христос mezi дітьми», в якому автор розповідає про велич постаті Ісуса Христа як сина Божого, його любов до дітей, до рідного народу. В оповіданні «Крест» пояснюється, чому Ісус Христос віддав своє життя за порятунок людства. Про правила поведінки у церкві йдеться в оповіданні «Церков»; про значення і роль церкви, недільної літургії у церкві, молитви у житті людини розповідається в оповіданні «Неділя» [8, с. 15-16]. Історія християнства в Підкарпатській Русі та Угорщині подається у читанці в таких статтях, як «Св. Кирил і Мефодій», «Св. Великомученик Георгій», «Із життя св. Антонія». Релігійна тематика повчального характеру представлена у даній читанці і низкою віршів: «Молитва Господня», «Пісні к св. Ніколаю», «Надежда в Бога», «Велика Пятниця» тощо.

Наведені у даній читанці 23 тексти, що стосуються основних церковних свят, давали дітям можливість не тільки усвідомити значення цих свят як релігійного обряду, а й сприяли усвідомленню народних традицій, пов'язаних зі святами, особливостей їх святкування народом, що також мало велике виховне значення, сприяло насамперед національному вихованню учнівської молоді, формуванню їх національної свідомості.

Розглядаючи релігію як важливий соціальний інститут соціалізації особистості, А. Волошин наголошує на значенні релігійно-морального виховання у школі і сім'ї, на ролі церкви, родини і школи у соціальному становленні учнівської молоді, на важливості їхньої взаємодії. Ця взаємодія передбачає релігійне виховання, що здійснюється як безпосередньо через свою пряму

діяльність самою Церквою, так і її впливом на сім'ю, шляхом навчання релігії в школі та наповнення релігійно-моральним змістом шкільних навчальних дисциплін.

Християнська родина, на переконання А. Волошина, – це місце, де зароджується і зростає віра, де відбувається безперервний процес передавання скарбу віри від покоління до покоління, тому від духовного стану сімей залежить не лише ефективність соціального становлення дитини, але й майбутнє самої Церкви. Педагог був переконаний, що соціалізація людини у контексті соціального вчення Церкви є не лише процесом входження індивідуума до соціуму, а й засвоєнням соціального досвіду, закріпленого в богословських знаннях, церковних традиціях, у складній системі суспільних відносин.

Узагальнюючи зазначимо, що в сучасних умовах творення громадянського суспільства в Україні релігія виступає рівноправним соціальним інститутом, бере активну участь у суспільних процесах. Таким чином, її взаємодія із іншими соціальними інститутами є закономірним та виваженим кроком до ефективного співробітництва у справі соціального виховання учнівської молоді.

Використана література:

1. *Вербець В.В. Соціологія: навч. посібник / Вербець В.В., Субот О.А., Христюк Т.А. – К. : КОНДОР, 2009. – 550 с.*
2. *Вишневецький О. Українська освіта на шляху реформ. Актуальні питання сучасної української освіти і змісту виховання. Статті. Нариси. Концепції. – Дрогобич, 2009*
3. *Волошин А. Бесіда на анкеті о шкільній реформі // Подкарпатська Русь. – Ужгород : Вид-во Педагогічне Т-во Подк. Руси, 1929. – Р. VI. – С. 171 – 178.*
4. *Волошин А. Греко-католицька церков у Подкарпатской Руси // Августин Волошин. Твори. (Видання підготували Олекса Мишанч, Павло Чучка). – Ужгород: МИЛ Гражда, 1995. – С. 99–112.*
5. *Волошин А. О задачах християнских партій / А. Волошин // Свобода. – Ужгород, 1928. – Ч. 3. – 19 січ. – С. 1–2.*
6. *Волошин А. О соціальному вихованню / А. Волошин. – Ужгород: УНІО, 1924. – 53 с.*
7. *Волошин А.І. Педагогічні твори / упорядкування та передмова М.І.Кляп; підготовка текстів до примітки Д.М. Федаки. – Ужгород: ВАТ «Видавництво «Закарпаття», 2007. – 576 с.*
8. *Волошин А. Читанка для угро-руської молоді / Августин Волошин. Часть первая. – Изд. II. – Унгар, 1908. – 255 с.*
9. *«Доклад о деятельности Ужгородської греко-католицької півчечительської семінарії за 1933-1934 навчальний рік». Ужгород: Уніо, 1934. – 32 с.*
10. *Євтух М. Августин Волошин: Освітня діяльність та педагогічні погляди // М. Євтух, В. Кемінь // Рідна школа. – 1998. – №4. – С. 75 – 78.*
11. *Мартышин Д. С. Социальная работа Церкви как важнейшее условие социализации человека [Текст] / Д. С. Мартышин, П. В. Бочков // Молодой ученый. – 2014. – №1. – С. 609–613.*

БОБЕЛА СВЕТЛАНА ИВАНОВНА, ГОРДИЕНКО НИНА ВАСИЛЬЄВНА. Церковь и религия как институт социального воспитания учащейся молодежи Закарпатья на рубеже XIX-XX вв.

Авторами раскрыты особенности религиозной жизни Закарпатского края на рубеже XIX-XX вв.; доказано, что церковь и религия представляет собой сложный социальный институт, осуществляющий разработку системы вероучений, ценностей и смысла жизни; проанализированы взгляды выдающегося педагога Августина Волошина на религиозное воспитание как фактор предупреждения деформаций в социализации ребенка. Рассмотрены некоторые произведения морально-религиозного направления, написаны А. Волошиным: «Бесида на анкети о шкільній реформі», «О социальном вихованню», «Читанка для угро-руської молоді». Обосновано, что в современных условиях создания гражданского общества в Украине религия выступает равноправным социальным институтом, активно участвует в общественных процессах.

Ключевые слова: религия, церковь, социальное воспитание, социальный институт.

SVETLANA BOBELA, NINA GORDIENKO. Church and religion as a institute of social education of the ucunian youth of Tracarpathy at the false of the XI-XX century.

The authors reveal the peculiarities of the religious life of the Transcarpathian region at the turn of the XIX-XX centuries, and prove that the church and religion are a complex social institution that develops a system of beliefs, values and meaning of life. The views of the outstanding educator Augustine Voloshin on religious education as a factor of prevention of deformations in the socialization of the child are analyzed. Some works of moral and religious direction written by A.Voloshin are considered: "Conversation on the questionnaire on school reform", "On social education", "The book for reading for Hungarian and Russian youth". It is substantiated that in today's conditions of creation of civil society in Ukraine, religion acts as an equal social institution, takes an active part in social processes.

Key words: religion, church, social upbringing, social institute.

УДК 37.032 159

Годлевська А. І., Годлевська (Лонде) Д.М.

ТРЕНІНГ ЯК БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНИЙ МЕТОД ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОСТІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

В статті розглядаються окремі теоретико-експериментальні аспекти проблеми формування професійної комунікативної компетентності майбутніх соціальних працівників в умовах педагогічного університету. Зокрема, аналізується сучасний стан теоретичної і практичної підготовки студентів, спрямованої на формування комунікативної компетентності як складової їх